

שם העבודה : זוגיות בקרב אנשים עם פיגור שכלי ☼

שנה : 2008 ☼

מס' קטלוגי : 542 ☼

שם המגיש : וינברגר יעל ☼

עבודת גמר לתואר מוסמך, בה"ס לחינוך, החוג לחינוך, אוניברסיטת חיפה ☼

תקציר המחקר

מחקר זה יתאר את מרכיבי הזוגיות בין אנשים עם פיגור שכלי והבנת המשמעות של הקשר הזוגי בין אנשים עם פיגור שכלי עבור בני הזוג עצמם.

המחקר יציג תיאור "הערך הרגשי" – העצמה אישית ותחושת המסוגלות, תרומה חברתית-קשר בינאישי עם השכנים ותרומה משפחתית- כיצד הושפעו היחסים עם המשפחה המורחבת (הדוקים יותר או פחות וכד'). המפגש עם זוגות אשר חיים יחדיו מיועד להביא מסמך אנושי, אותנטי ומשמעותי. המחקר ימפה ויתעד חוויה זוגית- כפי שהזוגות ידווחו. כמו כן נראה כיצד הקשר משפיע על העתיד והאם קיימת חלוקת תפקידים בקשר הזוגי, ואם כן, מה היא וכיצד היא באה לידי ביטוי. עניינה של עבודת מחקר זו הוא חשיפת התימות המרכזיות בחוויה הזוגית אצל האנשים עם פיגור השכלי, אפיון הקשרים במערכת הזוגית וגילוי דפוסים במערכת זו.

מעטים מאוד המחקרים שנעשו ונעשים כיום בתחום זה, הזוגיות בקרב אנשים עם פיגור שכלי, זאת כשלעצמה סוגייה מעניינת לאור השיח המקצועי שמדגישה גישת "איכות החיים" (רייטר 1999). מטרת המחקר הינה לתרום להעצמת האוכלוסייה הנחקרת ותחושת המסוגלות שלהם תיגבר, בעזרת המחקר תעלה המודעות לכל נושא הזוגיות בקרב האוכלוסייה הנחקרת והצוות החינוכי-טיפולי.

גילת (1999), מעלה את הטענה כי מחקרים שנערכו על מערכת היחסים הזוגית (באופן כללי), הצביעו על כך שהיא מאופיינת בכוחות סותרים של קרבה וריחוק. בתהליך של וויסות מרחק תמידי והתאמת המרחב האישי והזוגי לצרכיהם (של בני הזוג) ולמצבי היומיום, שומרים בני הזוג על זהות עצמית ואוטונומיה מחד, ועל קרבה ושותפות מאידך. מאפייני המערכת הזוגית, כוללים מאפייני מצב (מצבי לחץ ומתח יומיומיים) ואת מאפייני האישיות של בני הזוג.

ז'נט מטינסון והזוג קרפט (Michael, & Anna Crapt, 1979) ערכו באנגליה מחקרי עומק בהם נבחנו זוגות עם פיגור שכלי בחיי היומיום, בהסתגלותם ובקשריהם. קרפט מסכמים במחקריהם כי הופתעו לראות שהזוגיות של אנשים עם פיגור שכלי הביאה לשיפור משמעותי במצבם האישי ובהתנהגותם ולדבריהם, מסקנה אחת הייתה שאנשים עם פיגור שכלי גילו יכולת מפתיעה לשיפור, לקידום הטיפול בעצמם במועד מאוחר בחייהם, (לאחר שהחלו לחיות יחד) זוגות בעלי מוגבלות גופנית וקוגניטיבית קשה, שבעקבותיה אושפזו בעבר, יכלו, ביחד, לתמוך האחד בשני ולחזקו, עם התמיכה מהקהילה, להגיע למעמד מתקדם ועצמאי עם מיצוי מרבי של הפוטנציאל הטמון בהם.

מכאן נשאלות מספר שאלות מחקריות:

השאלה המרכזית: מהו דפוס היחסים בקרב זוגות בעלי פיגור שכלי (כפי שידווח על ידם) תוך עמידה על מספר מאפיינים ושאלות משנה נוספות. שאלות המחקר נסובות סביב נושא הזוגיות בקרב אנשים בעלי פיגור שכלי, הן ממקדות את הנושא ונותנות ביטוי לתחומים מפורטים יותר בחווייה ההוליסטית.

1. מהי מערכת היחסים המתועדת בקרב שלושה זוגות עם פיגור שכלי כאשר שני בני הזוג נשואים או בקשר זוגי?
2. מהי המשמעות של קשר זוגי בין אנשים בעלי פיגור שכלי עבור כל אחד מבני הזוג?
3. מהו הערך הרגשי-א. התרומה רגשית מבחינה חברתית (כיצד הקשר מתקבל על ידי השכנים) ב. מבחינה משפחתית- איך לדעתם המשפחה הקרובה/ הסביבה תופסת את הזוגיות וכיצד באות לידי ביטוי התגובות.
4. האם חלו שינויים בזוגיות- מאז עברו לחיות יחד? מה ההבדל בין החיים בנפרד ויחד?
5. השוואת התפיסה של האדם בעל הצרכים המיוחדים- עם פיגור שכלי, את זוגיות ההורים, האחים והאחיות לעומת הזוגיות שלהם- האם הם משווים את הזוגיות שלהם ומערכות זוגיות אחרות שהם מכירים?
6. איך וכיצד הקשר ישפיע על העתיד, לדעתם?
7. איך מתבצעת חלוקת התפקידים במערכת הזוגית (קבלת אורחים, סגנון השיח, תקשורת בין אישית)?
8. איך מתבצעת חלוקת התפקידים ביניהם ובין המשפחה המורחבת?

במידה ותתעוררנה שאלות נוספות בעת ביצוע המחקר, הן תחקרנה.

על מנת לאתר את מערכת התפיסות של המשתתפים בנוגע לנושא הזוגיות, ננקטה גישת מחקר איכותנית- קונסרוקטיביסטית המאפשרת למידה על תופעות מורכבות דרך נקודת מבטם של המשתתפים.

לבדיקת השאלות המחקריות נבחרו מספר כלי מחקר:

1. קבוצות מיקוד- focus group (Poston et al., 2003, Fontana & Frey, 2000). נעשתה

בדיקה ראשונית של תפיסות אנשים עם פיגור שכלי בנושא הזוגיות (pilot study).

2. אמצעים חיצוניים: רשימות, שאלונים, הקלטות.

שאלונים אשר הועברו לכל המשתתפים: 6 משתתפים (ראה נספח ב': השאלונים). השאלונים נבנו על בסיס התימות אשר הועלו ע"י המשתתפים בקבוצת המיקוד והתאם לשאלות המחקר. ניתוח המידע התבצע בצורה אינדוקטיבית באמצעות קטגוריות שנבעו מהנתונים עצמם.

הממצאים העיקריים אשר עלו מתוך הניתוח האתנוגרפי:

תימות מרכזיות אשר העלו המשתתפים בקבוצות המיקוד:

1. בילוי משותף בשעות הערב במקומות ציבוריים-המשתתפים ציינו את העובדה שהם מאוד

אוהבים לבלות יחד עם בני זוגם. הרצון להזמין את בני הזוג לבית קפה, מסעדה וכד' עלה בכל שיחה. הרצון להיראות במקום ציבורי ככלל האנשים המבליים בערב במקומות הבילוי הקרובים לדיור המוגן ובקהילה.

2. אהבה- המשתתפים ציינו את המושג "אהבה". מושג מופשט הממלא מקום משמעותי ותוך

כך ממלא צורך גשמי. כלומר- אהבה, במלוא מובן המילה- החל מהיענות לצורך רוחני ועד למימוש- עד הגעה ליחסים מיניים. ציטוט: "אפשר גם להיות ביחד בלי לדבר..", "לפעמים אני חושב על משהו והיא יודעת על מה חשבתי..", "לפעמים הוא מצלצל כשאני חושבת עליו..", "זה כיף לאהוב...", "נשיקה, חיבוק, חיוכים...להיות ביחד".

3. תרבות פנאי משותפת- המשתתפים הביעו רצון, וחלקם אף מממשים את הרצון להיות יחד

בחוגים. המשתתפים ציינו תחומי עניין משותפים -חוגי מוזיקה, תיפוף שאליהם הם הולכים יחד. המשתתפים ציינו את החוויה המשותפת, חוויה זו יוצרת עניין משותף ותחום משותף-

גורם להעצמה והעמקה של הקשר הזוגי. ציטוט: "אנחנו הולכים יחד לחוג אורגן.. ואח"כ ממשיכים לשמוע מוזיקה בדירה..".

4. בקבוצת המיקוד עלו שלושת הנושאים המובאים לעיל. הנושאים הללו שזורים כחוט השני לכל אורך השיחות ונראה היה כי הנושאים הללו מעסיקים מאוד את המשתתפים. ראוי לציין כי בראיונות הייתה התייחסות לתימות נוספות.

הממצאים מתוך הראיונות האישיים:

במחקר זה התבצעה התבוננות מעמיקה על החוויה הזוגית בקרב אנשים עם פיגור שכלי. התצפיות, הראיונות נתנו תמונת מצב אותנטית ומשמעותית מבחינת הזוגות המשתתפים. המחקר מהווה מסמך אנושי אשר תיעד והביא לידי ביטוי את תחושותיהם, רצונותיהם ובחירתם של האנשים עם הפיגור השכלי אשר בחרו לחיות בזוג- ולחוות את החוויה הזוגית על כל רבדיה. תרומה מחקרית זו הינה בעלת חשיבות הן עבור העוסקים בתחום החינוכי והן עבור האוכלוסייה וחתכיה המגוונים.

תרומה תיאורטית: בסיוע מסמך זה הוצגו מרכיבים מרכזיים באיכות החיים בהקשר לזוגיות. במחקר זה מופו קטגוריות הקשורות לזוגיות של המשתתפים, מקטגוריות אלה ניתן להשליך ולהסיק בנוגע לחויות הזוגיות בקרב אוכלוסיית האנשים עם הפיגור השכלי במקומות שבהם עדיין לא נחקרו. האתגר הוא עצום, לחשוף בפני האנשים עם הפיגור השכלי את האפשרויות העמדות בפני כל אחד אחר החבר בקהילה הרחבה יותר ובחברה הרחבה, ובנוסף לכך לחשוף אותם לכוחות הפנימיים שיש בהם שלעיתים קל ונוח יותר לחברה להתעלם מכך. לנו כבני אדם וכאנשי חינוך יש את המקום לשנות ולסייע לאנשים עם צרכים מיוחדים לחיות חיים אוטונומיים ושאיכות חיים תהיה לא רק אמירה, אלא הלכה למעשה.

תרומה יישומית: בעקבות מחקר זה נחשף בפני אנשי הצוות הטיפולי במסגרת, הצורך בקיום שיחות וקבוצות תמיכה. המשתתפים הביעו רצון להמשיך במפגשים ובשיחות. בעקבות צורך זה ניתן יהיה לבנות מודל טיפולי-קבוצתי אשר יענה על הצורך בשיתוף ובדיון מעמיק על החוויות שאותם חווה האוכלוסייה .

תרומה נוספת היא התרומה לגישה שאינה שיפוטית, כלומר, כל אדם רשאי וזכאי לבחור את הדרך שבה יחיה את חייו (כל עוד אינו פוגע בעצמו ו/או בסביבתו). יחסה המגוון של הסביבה מנציח את



مؤسسة "شاليم"
لتطوير خدمات للشخص ذو
التخلف العقلي في السلطات المحلية

The Shalem Fund
for Development of Services for People with
Intellectual Disabilities in the Local Councils

פיתוח שירותים לאדם עם מוגבלות שכלית
התפתחותית ברשויות המקומיות

התלות של האדם עם הצורך המיוחד, לעומת זאת הגישה המוצגת לעיל מציבה בפני האוכלוסייה
אתגרים הן ברמת החשיבה ובחינת הדרך שבה הם בוחרים והן מבחינה מעשית כיצד יחיו את חייהם,
כיצד הלכה למעשה יממשו את בחירתם לחיות כזו ולשמר את הייחודיות כפרטים.